

ACADEMIAI EMLÉKSZÓZAT

SZÉKI GRÓF

TELEKI FERENCZ

FELETT

TOLDY FERENCZTÖL.

PEST, 1854.

EMICH GUSZTÁV' KÖNYVNYOMDÁJA

438110

M. ACADEMIA'
KÖNYVTÁRA

Azon férfiút, Tekintetes Academia, kinek emlékezetét kegyeletes tisztelettel még kívánom ma ujítani közöttünk, sem a' polgári pályán feltűnt tettek, sem az íróin számos művek nem sorozták az úgynevezett előkelőségek közé : de az elsőn mint hű és méhszorgalmu munkás, emezzen mint a' nemzeti becsületet szívéen hordozott nemes hazafi, 's e' kívül az irodalom' ügyének a' felsőbb körökben buzgó pártolója, végre ez intézet irányában is, mint könyvtárunk' egyik jótévője, megérdemlette, hogy említetlen ne szállott legyen sírjába. Különben is azon rend, mellyhez tartozott, sőt polgári társaságunk' bármelley rende, nem olly gazdag rendkívüli férfiakban; 's az önzetlen, tiszta, munkás hazafiság — fájdalom — nem olly egyetemes jellemvonása azoknak, kik iránt e' haza annyi jóval van : hogy azt ne többnek mint természetes kötelemnek — hogy azt érdemnek ne — tekintsük. Nekünk tehát igen is van okunk azt tisztelni a' jókban, okunk hálásan hirdetni, úgy öirántok való igazságból, mint saját magunk iránti érdekből : hogy mások is buzdíttassanak tenni azt, mit nem tenni dísztelenség, tenni pedig kötelem ugyan, de érdem egyszersmind.

Széki gróf Teleki Ferencz' emlékezetét üdvözlöm, Tekintetes Academia, kinek könyvtárhagyományából intézetünk e' folyó évben becses öregbedést vett. Életrajzával kezdem, melly bár egyszerű, 's alig áll egyébből mint évszámokból : de ezeknek az

ő nemes egyénisége megadta súlyos tartalmukat. Igen is, egyszerű 's rendes folyamú volt élete, 's a' sors megkimélte őt kiűntetéseitől, 's ezzel egyszersmind szenvedéseitől is — megválva azoktól, mik a' nemzettest' minden idegecskéjén átrezzentek, 's így az ő keble boldog nyugalmat is, élte' alkonyán, feldúlták. Gróf Teleki Ferencz, gróf Teleki Sámuel kapitány' és gróf Serényi Franciska' fiok, Straszniczban, Morvaországban született 1790. apríl' 20-kán, honnan szüléi nem sokára Pozsonyba költöztek; 's a' kir. academián végezvén tanulmányait, Nagyszombatba ment által, hol a' papi öltönyt vevén fel, theológiát hallgatott. 1812-ben mindazáltal változtatott szándékkal a' polgári pályára, 's először ugyan mint Pest vármegye aljegyzője, lépett, innen a' magyar királyi helytartó tanácshoz ment által, hol fokonként haladva, tanácsosságra emelkedett, 1825-ben kormányzéki tanácsosul Kolosvárra tétetett által, végre 1828-ban udvari tanácsosul Bécsbe az egyetemes udvari kamarához, honnan rövid időn az erdélyi, majd a' magyar udvari cancellariához referendárnak; 1844-ben titkos tanácsossá lett, 's mint ilyen folytatta hivatalát a korszakos 1848-ki évig, mellynek aprilisében nyugalomra lépett. A' halál csendesén és fájdalmak nélkül oltotta el élte' világát múlt évi martius' 8-dikán.

Gróf Teleki Ferencz legmíveltebb nagyaink közé tartozott. Az új népek' classici literaturájában teljes jártassággal bírt, terjedelmes ismeretei voltak a' történet és államtudományban; de különös szeretettel a' magyar irodalom' haladásait követte, 's könyvtárában a' jobb folyóiratok 's tudományos úgy, mint szépirodalmi munkák, nem hiányoztak. Jól esett nekem, Tekintetes Academia, valahányszor Bécsben, 's mindenkor nála is, megfordúltam, tanuljának lennem azon meleg részvétnek, mellyel tudományos működéseink' legapróbb részleteiről, 's az új erők, új kilátások' mi-benlétéről tudakozódni szokott. Jut eszembe, mennyire fájlalta, 's tartotta megfoghatatlannak a' történeti tanulmányok' szinte teljes elhanyaglását közöttünk: közöttünk, kiknek minden polgári viszonyaink történetileg fejlődtek ki, kiknek jelenünk a' múlttal olly szoros léteges egységben állt, hogy azt e' nélkül sem érteni, sem fentartani, 's annak jövődjét biztosan munkálni nem lehet. Rég

súlyos aggodalmakat merített ő a' történelmi tanulmányok' hanyatlásából, az új ivadéknak éppen ezért ideologiai álmokba sülyedéséből, mely a' történelmi — mint egyedüli tapasztalati s reális — alap' nélkülözttével, az államélet' legüdvösebb mérséklőjét nélkülözte. Ez előszereteténel fogva a' történetnek, melyben sokkal több mint műkedvelői jártassága volt, időzött ő hasonló előszeretettel régibb irodalmunk' jelenetei körül is, 's különösen a' XVI. és XVII. század' költőiről közvetlen és mélyebb ismeretei voltak, mint ez előtt harmincz évvel tán bárkinek másnak, ha ez ismeretet nem könyvczímek' sokaságába, hanem a' tartalom szellemi átérzett felfogásába helyhetjük. Tudom, mit mondok, Tekintetes Academia, 's azért nincsen nagyítás szavaimban; sőt ehez még azt adhatom, hogy, ha Teleki Ferencznek nem a' hivatal, mellynek szánta életét — 's szánta nem mint egykor annyi nagyúr közöttünk, ki csak fény és befolyásért viselt azt — ha, mondom, nem a' hivatal vette volna igénybe legtöbb 's legnemesb idejét, 's az irodalmi foglalkozást és dolgozgatást nem csak mint elmetáglást és élvezetet, hanem mint munkát űzhette volna; akkor éppen ezen, egész a' mi napjainkig jóformán elhagyatva hevert régibb irodalmunk töle történelmi úgy, mint széptani irányban gyümölcsös feldolgozást várhatott volna. Mutatják ezt, hogy a' Tudományos Gyűjteményben megjelent pár historiai dolgozatát mellőzzem, azon adalékai, mellyekkel a' magyar név' érdekében a' Hormayr és Mednyánszky bárók által 1820-ban megindult „hazai történetek' zsebkönyvé“hez járult. E' zsebkönyv azon testvéries szép frígyét mutatta fel az austriai és magyar tudósoknak, az austriai és magyar tudománynak, mellyet a' múlt században a' Literarische Anzeigen, a' jelennek második és harmadik tizedében az öszves bécsi tudományos időszaki sajtó, az Annálok, a' Vaterländische Blätter, az Archív képviseltek, 's melyben mindenik fél saját történelmi alapján, egyenjogu barátságos együttlétben kézfogva járdalt, kölcsönös meg- és elismerést gyakorlott, kölcsönös szeretetet gerjesztett és ápolt. Báró Mednyánszky Alajos és Köffinger, gróf Mailáth János és Gruber Antal, Gyurikovics György és Czech János tartották fenn magyar részről a' nevezett zsebkönyvben e' szellemi kapcsolatot, 's ha nem tagadhatjuk, miszerint ők nemzetünk' tekin-

telét nem csekély mértékben munkálták : nincs miért fájlalnunk, hogy becses dolgozataikat német nyelven nyújtották. Ezeknek igyekezeteit segítve adta gróf Teleki Ferencz is czikkelyeit e' valóban hazai vállalathoz, 's annál becsesbeket, mert a' magyar *irodalmat* illették, tehát a' magyar szellem' nyilatkozatai' azon nemét, melly leginkább képes a' mívelt világ előtt a' nemzet' becsületét megóni. Illyen volt pedig Janus Pannoniust ismertető értekezése az első folyamban : Janust, ki a' maga idejében olly kiváló díszszel vett részt a' classica literatura' felélesztésében ; illyen a' Szendrei Névtelennek 1571-ben készült gyönyörű költői beszélyének német fordítása a' harmadik folyamban, mellynek kísérő soraiból először tanulta meg a' német közönség Tinódi' nevét, 's először tudta meg, hogy költészetünk nem tegnap kifeslett virág ; illyen főleg, a' második folyamban, azon alapossággal és érzéssel írt életrajza Zrínyi Miklósnak, a' költőnek, mellyhez a' Zrínyiász' néhány töredéke hű s annak minden szépségeit elevenen éreztető műfordításban járult. Voltak a' mi elhúnytunknak egyéb dolgozatai is, de mellyeket, minthogy minden névjegy nélkül jelentek meg, ki nem mutathatók : 's ha azok mind együtt nem nagy mennyiségűek : az másfelé igénylett elfoglaltatásának 's egyáltalában nem buzgóság' hiányának tulajdonítandó.

A' mi hálánkat ezeken kívül ama' hagyomány által érdemlette ki gr. Teleki Ferencz, melly könyvtárunkat közel hat száz becses darabbal, köztök a' neki olly kedves Tinódi' munkái' ritka példányával, nevelte. Nem közvetlenül tőle vettük ugyan azt : de az ő ritka míveltségű, nagy szívű 's férjeként hazafiúi hűségű neje, gróf Szapáry Leopoldina asszony tette, mit ő rövid betegség után szinte véletlenül elragadó halála által forma szerint megtenni gáttoltatott. T. i. e' nemes nő, ismerve férje' érzéseit, sőt szándékait, öszves könyvhagyománya' lajstromát azon végből közölte academiánk' elnökségével, hogy mindazt, a' mi céljainkra használható, kiválasztanánk. A' többinek nagy része a' pozsonyi jog-academia' könyvtárának jutott.

A' hazafi, a' tudós 's az író felett, Tekintetes Academia, nem illik elfelednünk az embert. Teleki Ferencz' elmebeli míveltségével jótékony öszhangzásban volt gyermekded jóságos kedélye, mellyet

semmi élettapasztalás nem hidegített el az emberiség iránt. Ö maga szerény, önzés és hiuság nélküli, annál méltányosabb becsülője az idegen érdemnek; saját érdekeit szívesen feledő, mások iránt jótékony, kinek-kinek sorsában résztvevő, szívesen segítő; barátjai iránt csupa szeretet, övéi iránt önfeledő hűségű. 'S így nem csoda, ha súlyos elbetegülésének hírére olly időben, mellyben a' régi tekintélyek megszűntek 's a' régi viszonyok elszakadoztak: minden rendbeli ismerői, tisztelői aggodalmasan tudakozódtak mi-benléte után, 's elhúnytát az őszinte részvétel' jelei, legszebb, bár néma, dicsbeszédként követték sírjába. Tőlünk is ezt érdemli ő, 's azért legyen szabad hinnem, hogy a' Tek. Academia' tagjai velem együtt érzékeny áldást mondandanak meghidegült hamvai felett.

